

University of Groningen

Mensen in de koude oorlog; sociologische bijdrage tot onze kennis van internationaal-politieke conflictsituaties

Valkenburgh, Paul

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

1964

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Valkenburgh, P. (1964). *Mensen in de koude oorlog; sociologische bijdrage tot onze kennis van internationaal-politieke conflictsituaties*. Boom.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Samenvatting

Het verschijnsel oorlog dat in het eerste gedeelte van deze studie het voornaamste object van onderzoek vormt, hebben wij omschreven als een conflict tussen staten of groepen van staten, waarbij van gewelddadige middelen gebruik wordt gemaakt om dit conflict tot een oplossing te brengen.

In deze definitie worden twee belangrijke aspecten van de oorlog onderscheiden, die elk tot een zelfstandige theoretische analyse leiden. Enerzijds komt het conflictaspect duidelijk naar voren; anderzijds gaat het om het beslissingsaspect. Conflictsociologie en beslissingstheorie zijn de aangewezen disciplines om over deze beide zijden van het oorlogsverschijnsel meer te weten te komen. De conflictsociologische benadering zoals die in hoofdstuk 3 is geschetst, gaat uit van de gedachte dat oorlog verklaard dient te worden uit de structuur van de internationale samenleving, waarvan de soevereine staten de elementen vormen. Onder staat wordt hierbij een hecht en door de geschiedenis gevormd groepsverband verstaan, met een eigen en door andere, analoge groepen, tevens als zodanig erkend machtsapparaat.

Onder verklaren verstaan wij in overeenstemming met de Durkheimse traditie: het terugbrengen van een verschijnsel tot als elementairder opgevatte verschijnselen.

De structuur van de internationale samenleving hebben wij weergegeven in een model, bestaande uit 4 postulaten:

1. de internationale statensamenleving kan worden afgebeeld als een lineair geordend systeem, waarin elk element een bepaalde positie krijgt toegewezen op grond van het criterium macht;
2. elk element tracht zijn positie binnen dit systeem te handhaven en liefst nog te verbeteren; het beschikt daartoe over een veelheid van (machts)-middelen;
3. de posities van de elementen veranderen voortdurend, ten gevolge van de continue veranderingen in de machtscomponenten; een sterk ongelijkmatige positionele verandering wordt opgevat als de structurele definitie van een conflict; de oorzaken (beter is het te spreken van de voorwaarden) die deze verandering hebben mogelijk gemaakt, zijn dan de oorzaken van het conflict;
4. tussen de elementen van het systeem bestaat een principieel onvolledige communicatie.

Het derde postulaat geeft de dynamische zijden van de internationale samenleving weer. De factoren die de positionele veranderingen kunnen bewerkstelligen, dragen deels een materieel karakter (demografische ontwikkeling, industrieel vermogen, technisch-wetenschappelijk kunnen etc.) deels ook een immaterieel (ideologie; oorlogszuchtigheid; „moreel”; ge-

zindheid en houding). Deze factoren die dus tot conflicten kunnen leiden, zouden wij polemogene factoren willen noemen. De meeste ervan zijn besproken in hoofdstuk 2, waarin enige van de voornaamste hedendaagse oorlogstheorieën aan een nadere beschouwing zijn onderworpen.

Deze theorieën blijken als deelttheorieën te kunnen worden opgenomen binnen het ruimere kader van de in deze studie voorgedragen sociologische theorie van de oorlog.

Het hierboven genoemde model toont, dat oorlog inherent geacht moet worden aan de thans bestaande structuur van de internationale samenleving.

Om het model een wat concreter inhoud te geven, is getracht de verschillende postulaten dieptesociologisch te analyseren, waarbij voorlopig een viertal aanvullende niveaus is onderscheiden.

In de eerste plaats is oorlog op eenvoudige wijze te verklaren op het institutionele niveau. Voor degenen die met Von Clausewitz het primaat van de politiek stellen, is oorlog niets anders dan een voortzetting van de politiek met andere, gewelddadige middelen. Deze institutionele bestudering van de oorlog vanuit de doel-middel relatie, vinden wij vooral in de politieke en strategische literatuur.

Daarnevens is er plaats voor een onderzoek van de voorwaarden die aan de hantering van het militaire instrument ten grondslag liggen. Een bezigheid, die zich afspeelt op het grensgebied van sociologie, psychologie, politieke en militaire wetenschap.

Ten behoeve van deze explicitering werd nog een tweede theoretisch model ontworpen, waarin ontstaan en verloop van het conflictproces nader zijn aangegeven. In dit tweede model zijn vier groepen van variabelen opgenomen, te weten:

1. de informatie tussen de elementen;
2. interpretatie en beeldvorming op grond van de ingekomen informatie;
3. decisie, op grond van interpretatie en beeldvorming;
4. actie, op grond van de genomen beslissingen.

Dit tweede model dat ons duidelijk het feedback-karakter van het conflictproces toont, ligt ten grondslag aan een empirisch onderzoek waarvan in hoofdstuk 6 verslag wordt uitgebracht.

Dit onderzoek is in de eerste plaats gericht op het meten van de defensiebereidheid, een grootheid, die in een conflictsituatie een belangrijke rol vervult. Deze bereidheid hebben wij in onze studie opgevat als een attitude. Via een factoranalytische procedure is gepoogd deze houding te operationaliseren, waarbij een aantal gewetensbezwaarden als controle-groepje heeft gefungeerd. Het probleem van de defensiebereidheid is nader theoretisch aan de orde gesteld in hoofdstuk 4, waarin speciaal ook de meer extreme vormen van militarisme en pacifisme zijn besproken. Gezien de militair-technologische ontwikkeling na 1945, is in hoofdstuk 4 tevens aandacht besteed aan het atoombompacifisme, terwijl voorts enkele technische en psychologische voorwaarden voor een doelmatig afschrikingsapparaat zijn geformuleerd.

De sociaal-psychologische kanttekeningen bij ons conflictmodel hebben tot enkele hypothesen geleid die wij in ons onderzoek hebben trachten te verifiëren.

Dit onderzoek is uit een viertal onderdelen opgebouwd namelijk uit:

1. een theoretische voorbereiding (Deel A uit deze studie);
2. een vooronderzoek, waarbij studenten als proefpersonen fungeerden;
3. een proef- en ijkingsonderzoek;
4. het definitieve onderzoek.

Proefonderzoek en het definitieve onderzoek werden verricht met behulp van een representatieve steekproef van 500 personen uit de bevolking van de gemeente Groningen. Bij het gehele onderzoek is om voor de hand liggende redenen getracht zoveel mogelijk aan te sluiten bij reeds eerder gedane studies op dit gebied uit de jaren 1930—1962. Van deze onderzoeken is een zo volledig mogelijk overzicht gegeven in hoofdstuk 5. Inhoudelijk is ons onderzoek toegespitst op twee probleemreeksen:

1. Op het Oost-West conflict dat de naam „koude oorlog” heeft gekregen;
2. Op de houding t.o.v. het hedendaagse militaire geweld (defensiebereidheid).

Een grote belemmering bij ons onderzoek bleek de geringe politieke kennis en ook de geringe politieke belangstelling bij zeer veel respondenten te zijn. Deze ervaring bij het proefonderzoek opgedaan, noopte tot een zeer simpele vraagstelling bij het enquêteren.

De proefpersonen werden mondeling geïnterviewd; als interviewers traden op de onderzoekleider alsmede een twintigtal studenten in de sociologie. De verwerking van het verzamelde materiaal kon geheel machinaal geschieden; ongeveer de helft van het aantal variabelen dat in de vragenlijst was opgenomen, werd bij de verwerking benut. De belangrijkste uitkomsten staan vermeld in tabel 6.11 die de correlatiematrix weergeeft tussen 31 variabelen.

Een analyse van deze matrix leidt tot de gevolgtrekking dat de volgende 9 hypothesen bevestigd zijn:

1. de sociale onzekerheidshypothese; van deze hypothese werden nog enkele andere interpretaties naar voren gebracht,
2. de bedreigheidshypothese,
3. de polarisatiehypothese,
4. de hypothese inzake stereotypen,
5. de nationalisme-hypothese,
6. de communicatie-hypothese,
7. de rationaliteitshypothese,
8. de 'Armageddon'-hypothese,
9. de geïnvolveerdheidshypothese; deze kon echter pas op een indirecte wijze een bevestiging vinden.

Niet bevestigd werden:

1. de hypothese inzake oorlogservaringen,
2. de kennishypothese,
3. de hypothese dat vrouwen pacifistischer zijn dan mannen.

De verschillende methodische begrenzingen waarop wij bij onze studie telkens zijn gestuit, zijn zoveel mogelijk naar voren gebracht, terwijl ook herhaaldelijk gewezen is op die punten die voor een nader onderzoek zeker nog in aanmerking komen.